

ОБРАЗЪТ НА ДРУГИЯ В ПОЕМАТА *ИСТОРИЯТА НА СКЕНДЕРБЕГ* НА НАИМ ФРАШЕРИ

Славя Неделчева

*Институт за балканистика с
Център по тракология „Проф. Александър Фол”
Българска академия на науките*

Статията¹ разглежда образа на другия в поемата *История на Скендербег* на Наим Фрашери (1846–1900). Изследването се фокусира върху ролята на историческо-документалните препратки и връщането към славното минало, както и върху разглеждането на героизма и образа на албанския национален герой за целите на Възраждането.

Албанската национална идентичност се формира в контраст с османската. Фрашери използва героичния образ на Георги Кастриоти Скендербег² за целите на Възраждането и за укрепване на националната идея за независимост. Като се обръща към славното минало на противопоставяне на Османската империя в миналото, Фрашери вдъхновява и укрепва националното съзнание за единство и свобода. Скендербег олицетворява всички патриотични и възрожденски ценности (Elsie 1997).

Наим Фрашери, смятан за един от най-важните представители на Албанското национално възрождане, е основна фигура във формирането на албанската национална идея, език и литература. Една от целите на творчеството му е да „събуди“ националния дух у албанците и да ги

¹ Статията е представена като доклад на кръглата маса в памет на д-р Саня Велкова-Кожухарова „История и култура на Балканите: Чужди влияния, контекстуална адаптация, хибридни явления“ (2 и 3 ноември 2023 г.) и в изпълнение на проекта „Фикционално и документално в българската проза от 19 век. Аналогии с чуждите literaturи“, № КР-06-М 70/2 13.12.2022 г., финансиран от ФНИ и ръководен от гл.ас.д-р Андриана Спасова от ИЛ-БАН.

² Албански национален герой от XV век, източник на вдъхновение за творци и представители на националноосвободителните движения на Балканите.

разграничи от останалите народи в османската империя. Фрашери умело използва бекташизма³ за разграничаване на албанците от ортодоксалния сунитски ислям в империята (Kalicani 1999: 177–178, Doja 2008: 82–83). Друг подход на Фрашери е вплитането на историческото минало за целите на национализма, както във възрожденската си дейност, така и в част от творбите си (Doja 2008). Пример за това е поемата *Историята на Скендербег*.

Литературната критика определя творбата на Фрашери като изпълнение на една от големите задачи на Възраждането за цялостно представяне на албанския националния герой и неговата епоха, при съпоставка на две различни времена – героичното минало и тежкото настояще, което трябва да бъде променено (Beyleti 2000). Фрашери се обръща към фигурата на Скендербег – символ на героичния период в историята на албанския народ, за да пробуди националното съзнание и да го мобилизира срещу османските врагове.

Албанските възрожденски автори от XIX век инструментализират фигурата на албанския управник от XV век с цел създаване на албанска национална идентичност. Скендербег е най-подходящата историческа фигура, защото на първо място той припомня на албанците периода, в който те имат своя държава; на второ място – с цел прокарване на идеята за отъждествяване между западноевропейските ценности и албанския народ, на трето място – за прославяне на албанския героизъм на Скендербег и на последно място – посредством фигурата на националния герой, за целите на създаване на албанска национална държава (Sulstarova 2019: 56–68, Doja 2008: 82–83). Скендербег е фигура в творчеството на много албански автори, но Фрашери с *Историята на Скендербег*, най-четеното произведение в албанската литература за своето време, популяризира в най-голяма степен албанския национален герой (Elsie 1997).

Историята на Скендербег е героичен епос, състоящ се от около 11 000 стиха и разделен на 22 песни. Смята се, че Фрашери използва текстовете на Марин Барлети⁴, свидетел на описаните събития, като основа за написването на *История на Скендербег*, но пригодена към светоусещането на възрожденския период (Beyleti 2000). Биографията на Скендербег, написана от Барлети, е писмено представяне на данните за живота и дейността на националния герой. Изграденият от него образ на Скендербег е в съответствие с идеала на хуманизма и Просвещението, според който се очаква героят да е едновременно герой/боец, придворен и свършен оратор (Beyleti 2000). Скендербег е представен като герой от двора на султана, който пази честта на господаря си, а по-късно като защитник на свободата и вярата на народа си. Всичко, което той прави е правилно и посветено на борбата

³ Религиозно течение в исляма.

⁴ Албански историк и автор от XV^{ти} и началото на XVI^{ти} век.

между доброто над злото, албанците срещу османските турци, християните срещу неверниците. Противниците му биват представени като варвари, изпълнени с отрицателни качества, подмамани от погрешна религия (Sulstarova 2019: 56–68). В текста на Фрашери фигурата на Скендербег е основна, а всички останали персонажи, албанци или турци, служат за подчертаване на положителните качества на героя. Образите са напълно изградени и не претърпяват развитие в хода на събитията. Линията на конфликта е между албанците като представители на доброто и османските турци като представители на злото (Sulstarova 2019: 56–68).

Историческите събития са описани в хронология и се придържат към фактите, но има и персонажи, създадени от поета (Beyleri 2000). Творбата поставя началото на традицията на епическата поезия в албанската литература. Поемата има непреходни художествени стойности, грабва с широтата на повествованието и живописността на сцените (Beyleri 2000). Историята на Скендербег е едно от най-значимите за албанското възраждане произведения не само заради литературната си стойност или заради документално-историческата си достоверност, но най-вече защото отговаря на националноосвободителните стремежи на албанците, които се противопоставят на „Другите“ – на онези, които ограничават свободата им.

В първата песен Фрашери описва Албания като място, в което властва мъдростта, мирът, любовта и благоденствието:

На власт тогава бяха мъдростта,
мирът и дружбата, честта и беса⁵,
а с тях надеждата и любовта,
и правдата... Преди да дойде феса.

(Първа песен, редове 81-84)⁶

Тази епоха е прекъсната с идването на османските турци:

*И както нашата Албания
сред тази чудна благодат
звучеше като райска ария,
и мирен беше този свят,
нахлу от Азия внезапно
свирена ярост и омраза
и ни посече многократно,
и в мрак живота ни премаза.*

(Първа песен, редове 85-92).

⁵ Беса: дадена дума (албански език).

⁶ Стихотворните преводи от албански език тук и по-нататък в текста са на Славяна Неделчева и Людмила Миндова.

Това противопоставяне поставя особен акцент върху пропастта между идеала за свободна и благоденстваща Албания и опасността, която идва с нашествието на ориентализма, на „различните“ и „другите“.

*Ах, само дане бе Албания,
Европа щеше заслепена
да се потурчи до Британия
и да не бъде днес спасена*

(Песен 14, редове 265-268).

Авторът подчертава, че албанците и останалите европейски народи живеят в мир и благоденствие преди идването на „враговете“ / „другите“ от Азия, нашествието на народ, който носи със себе си смърт и разрушение. Противопоставянето между положителните и отрицателните герои - между албанците и османските турци, е ясно изразено в описанието от първа песен:

*Това бе прокълнат народ,
езикът му струеше злоба,
в очите – ярост, а пък от
сърцето – дяволска прокоба;*

...

*убиваше, съсичаше, осиромашаваше,
където стъпеше, трева не никнеше*

...

*Цивилизацията потопена бе в морето
и ни затисна като облак тъмнината.
Невежество се разпротря навред и ето
сега сме в плен на гибелта и пустотата.*

(Първа песен, редове 93-112).

Бащата на Скендербег е принуден да предаде синовете си на султана, но един от приближените му (Каман) се противопоставя остро (Sulstarova 2019), казвайки, че те: *ще приемат традициите зли на Азия, а щом на зло човекът се приучи, до гроб е роб на адската инвазия* (Първа песен, редове 397-400)⁷. Авторът още веднъж противопоставя доброто на злото. Макар и в плен в тогавашната столица на османската империя (Одрин), синовете на Джон Кастриоти запазват албанската си идентичност. Важно е да се подчертае, че Фрашери се намира в подобна ситуация по време на престоя си в Истанбул и, без да бъде „погълнат“ от турската култура и идентичност, запазва албанската си принадлежност.

В изследване на ориентализма в албанската литература Енис Сулстарова акцентира върху понятията „балканизъм“ и „ориентализъм“ като

⁷ Превод от албански език Славяя Неделчева.

противопоставяне на Запада и европейските ценности. Той определя поемата *Историята на Скендербег* на Наим Фрашери като опит за разграничаване на албанците от османските турци и ориентализма *alla turca*. Според Сулстарова, съгласно албанските възрожденски идеи от края на ХХ век, връзките на албанския народ с Европа придобиват първостепенно значение, като така ограничават историческата свързаност на между турци и албанци в Османската империя. Империята бива отъждествявана с Азия, деспотизма и изостаналостта (Sulstarova 2019).

Текстовете на Фрашери са основа за формиране на албанското национално самосъзнание. Литературната им стойност преминава на втори план, а основната цел на възрожденския автор е изграждане на образа на албанския народ и неговата идентичност, както и образа на „другия“ (Sulstarova 2010). В заключение може да се обобщи, че Фрашери успява, посредством дуализма между героя и враговете му да повлияе за засилване на националното самосъзнание и за осъзнаване на „другия“ като категория за сравнение и разграничаване. *Историята на Скендербег* на Фрашери се обръща към героизма от славното време на Георги Кастриоти Скендербег и се превръща в способ за формиране на албанската национална идентичност.

Библиография

Agalliu 1985: Agalliu, Fatmir. *Naim Frasheri –Selected texts*, Tirane, 1985. [In Albanian: Agalliu, Fatmir. *Naim Frasheri - Vepra te zgjedhura*, Tirane, 1985].

Beyleri 2000: Beyleri, Russana Hristova. *Myth and Reality in Albanian Literature*. – Albania and Albanian identities, International Center for Minority Studies and Intercultural Relations“, Sofia, pp. 147–193.

Doja 2008: Doja, Albert. *Bektashism in Albania, Political history of a religious movement*, AIIS, Tirane, 2008. [In Albanian: Doja, Albert. *Bektashizmi ne Shqiperi, Histori politike e nje levizje fetare*, AIIS, Tirane, 2008].

Elsie 1997: Elsie Robert. *History of Albanian literature*, Dukagjini, Tirane & Peja, 1997 [In Albanian: Elsi, Robert. *Histori e letersise shqiptare*, Dukagjini, Tirane & Peja, 1997] <https://archive.org/details/letersiashqiptare>.

Kalicani 1999: Kalicani, Baba Selim R. *History of Bektashism as a mystical Islamic sect*, Publishing HouseKoha, Tirane, 1999. [In Albanian: Kalicani, Baba Selim R. *Histori e bektashizmit si sekt mistik islam*, Shtepia botuese Koha, Tirane, 1999].

Sulstarova 2010: Sulstarova, Enis. *In the mirror of the oxidant: studies and articles*, Logos-A, Skopje, 2010 [In Albanian: Sulstarova, Enis. *Ne pasqyren e oksidentit: studi medheartikuj*, Logos-A, Shkup, 2010].

Sulstarova 2019: Sulstarova, Enis. *Escape from the east, Albanian Orientalism*

from Naimi to Kadareja, West print, Tirane, pp 56 – 68, 2019. [In Albanian: Sulstarova, Enis. *Arratisje nga lindja, Orientalizmi shqiptar nga Naimi te Kadareja*, West print, Tirane, pp. 56–68, 2019].

THE IMAGE OF THE OTHER IN THE POEM „THE STORY OF SKENDERBEG“ BY NAIM FRASHERI

Keywords: Skenderbeg, Naim Frasheri, the image of the other, Revival literature

Abstract: In “The History of Skenderbeg” Frasheri glorifies his love for Albania by referring to the medieval battles between Albanians and Ottomans, while emphasizing on Skenderbeg’s Albanian origins and his struggle for liberation. Frasheri’s texts are a basis for the formation of the Albanian national self-consciousness. Their literary value is secondary, and the main goal of the author is to build the image of the Albanian people and their identity, as well as the image of the “other” in opposition to the Albanian national identity. Frasheri succeeds, through the dualism between the hero and his enemies, to influence the strengthening of national self-identification and the awareness of the “other” as a category of comparison and opposition. Frasheri’s “History of Skenderbeg” addresses the heroism of the glorious time of Georg KastriotiSkenderbeg and becomes a means of forming the Albanian national identity.

Славя Неделчева, докторантка

Институт за балканистика с Център по тракология

„Проф. Александър Фол“, Българска академия на науките

e-mail: slaveya@gmail.com